

การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชน กรณีผ้าซิ่นน้ำอ่าง จังหวัดอุดรดิตถ์

**Intellectual Cultural Heritage-Related Knowledge
Management through the Community Participation:
A Case Study of Phasin Nam-Ang, Uttaradit Province**

ดวงรักษ์ จันแดง

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Received: June 16, 2020 Revised: April 9, 2021 Accepted: June 7, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่ คนรุ่นใหม่โดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับช่างทอผ้า การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการใช้คำถามแบบกึ่งมีโครงสร้างจากนายก อบต.น้ำอ่าง และพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรดิตถ์ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ผลการศึกษา พบว่า 1) ชุมชนน้ำอ่างรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้าซิ่นตีนจก เช่น ระลึกได้ถึงวิธีการทอผ้า กระบวนการทอผ้า ฯลฯ ที่ช่างทอผ้าสั่งสอนกันจากรุ่นสู่รุ่นและ อบต.น้ำอ่างนำข้อมูลจากช่างทอในชุมชนมารวบรวมเป็นหนังสือการทอผ้าซิ่นตีนจก และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงของชุมชนและให้ผู้สนใจแสวงหาความรู้ 2) ชุมชนน้ำอ่าง มีการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 2.1) การบ่งชี้ความรู้ คือ ความรู้พื้นฐานที่ช่างทอผ้าต้องมี เช่น วัตถุดิบในการ

ทอผ้า การคัดเลือกและเลือกซื้อวัตถุดิบ ฯลฯ 2.2) การแสวงหาความรู้ช่างทอผ้าได้รับความรู้จากการร่วมอบรม ศึกษาดูงานที่ อบต.น้ำอ่าง หรือพัฒนาการชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์จัดขึ้น 2.3) การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ การประมวล ถิ่นกรองความรู้ และเข้าถึงความรู้ การจัดเก็บความรู้ของกลุ่มช่างทอผ้าใช้การทอตัวอย่างลายผ้าเก็บไว้ศึกษา ช่างทอที่สนใจสามารถศึกษาลายผ้าที่เก็บไว้ได้ ส่วน อบต.น้ำอ่าง จัดเก็บความรู้ด้วยการรวบรวมลายผ้า วิธีการทอผ้าจากช่างทอเป็นหนังสือ ผู้ที่สนใจสามารถขอศึกษาลายผ้าได้ 2.4) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลุ่มช่างทอผ้านำผลงานมาวิจารณ์ระหว่างกัน 2.5) การเรียนรู้เพื่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เช่น การนำความรู้การย้อมสีธรรมชาติมาย้อมเส้นฝ้าย เส้นไหมให้สีติดทนนานยิ่งขึ้น และ 3) ชุมชนน้ำอ่างมีการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่ ช่างทอผ้าสอนการทอผ้าแก่คนรุ่นใหม่และผู้สนใจสามารถขอศึกษาที่ศูนย์การเรียนรู้ที่ชุมชนตั้งขึ้นเพื่อสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าต่อไป

คำสำคัญ

การจัดการความรู้, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ผ้าขึ้นน้ำอ่าง จังหวัดอุตรดิตถ์

Abstract

The purpose of this study was to examine the collection and management of knowledge and cultural heritage, and the transfer of cultural wisdom to new generations, through community participation. Qualitative research was used, with data collected from in-depth interviews using semi-structured questions. The sample population consisted of weavers in Nam Ang, a subdistrict of Tron District, in Uttaradit Province, Thailand, as well as the head of the Nam Ang Tambon Administrative Organization (TAO). Other documentary data was gathered from Uttaradit Province community

development records, books, and research and related academic articles. The results showed that:

1) Nam Ang community collects knowledge to preserve their cultural heritage. For example, sarong weaving methods and processes, which have been handed down across generations by weavers, have now been collected and printed in book form by Nam Ang TAO, who have also established a textile study center to spread this knowledge and act as a community reference.

2) Nam Ang community knowledge management includes: a) identification of the knowledge and primary education required for weavers, including the selection and purchase of raw materials; b) team study tours for aspiring weavers at Nam Ang TAO and Uttaradit Province development events; c) storage and access to knowledge collected about textile worker groups, samples of woven-patterned fabrics for study, and the collection of patterns and weaving methods in book form by the Nam Ang TAO for students of design; d) exchanging textile worker group experience by bringing woven products for mutual criticism, and; e) applying knowledge about natural dyes for cotton and silk threads for longer-lasting color, and other specialties.

3) Nam Ang community transfers cultural wisdom to future generations of weavers through weaving classes available through a community-established study to preserve their weaving cultural heritage.

Keywords

Knowledge management, Cultural heritage, Community participation, Tube skirts (phasin Nam-Ang) Uttaradit

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานาน อาทิ การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้สูงขึ้นยังทำได้น้อย แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่อง องค์ความรู้ ทักษะ ทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพ และมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพการพัฒนา ซึ่งการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพของบุคคลโดยชุมชนมีส่วนร่วมนำความรู้รุดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

ประเทศไทย ดำเนินการแก้ปัญหาข้างต้นโดยน้อมนำหลักการ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนเป็นเบื้องต้น ก่อน โดยใช้วิธีการ และอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกฐานะทางเศรษฐกิจขั้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยจะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด” (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2559, หน้า 10)

ชุมชนน้ำอ่าง นำหลักการ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนด้วยการใช้องค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้านงานฝีมือดั้งเดิม คือ การทอผ้าขึ้นต้นจกที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไท-ยวนมาเป็นพื้นฐานในการสร้างงานสร้างอาชีพทอผ้าขึ้น รวมทั้งผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้ตรงกับความต้องการของตลาดและสร้างรายได้หลักให้กับคนในชุมชน

กลุ่มทอผ้าขึ้นน้ำอ่าง หมู่ 7 บ้านไชยมงคล ตำบลน้ำอ่าง อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี จัดตั้งกลุ่มทอผ้า เมื่อปี พ.ศ.2556 มีสมาชิกร่วมการจัดตั้งจำนวน 5 คน เนื่องจากเป็นงานที่ตนถนัด และมีความชำนาญสืบทอดมาแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อให้สตรีที่ว่างจากการทำงานมีอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน มีการตกลงรวมหุ้นกัน คนละ 1,000 บาท เป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มการดำเนินการของกลุ่มเน้นให้สมาชิกมีความรัก ความสามัคคี ผลผลิตที่ได้จากการทำงานมีการแบ่งปันอย่างยุติธรรม สนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มมีการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คนละประมาณ 500-1,000 บาท เป็นประจำทุกเดือน กลุ่มมีรายได้ต่อปีเฉลี่ย 250,000 บาท และมีการเชื่อมโยงกับกลุ่ม หรือองค์กรอื่น เช่น เครือข่ายการผลิต ได้แก่ กลุ่มทอผ้าในพื้นที่ตำบลน้ำอ่าง อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี และเครือข่ายการแปรรูปผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ ได้แก่ อบต.น้ำอ่าง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี (Tnews, 2562)

จากเชื่อมโยงองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การทอผ้าของกลุ่มทอผ้าต่าง ๆ ในตำบลน้ำอ่างผสมความร่วมมือของภาครัฐ จนสามารถจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าของตำบลน้ำอ่างให้กับผู้ที่สนใจสามารถเข้าศึกษาเรียนรู้ อันเป็นเหตุให้ต้องมีการศึกษาว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างไร ชุมชนมี

การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างไร และชุมชน
ดำเนินการต่อยอดด้วยการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้แก่
คนรุ่นใหม่อย่างไร เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาสู่การเป็นต้นแบบของการจัดการ
ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
โดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดย
ชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
แก่คนรุ่นใหม่โดยชุมชนมีส่วนร่วม

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยในครั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้

ความรู้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ ระลึกถึงวิธี
และกระบวนการต่าง ๆ หรือระลึกถึงแบบกระบวนการโครงสร้าง วัตถุประสงค์ใน
ด้านความรู้นี้ย้าในเรื่องกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำเป็น
กระบวนการการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบใหม่ (ชม ภูมิภาค, 2523,
หน้า 284-285) ดังนั้นความรู้ จึงเป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์และ
ข้อมูลที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ
(Good, 1973, p. 325) ความรู้ จำเป็นต้องมียอดประกอบ 2 ประการ คือ
ความเข้าใจและการคงอยู่ เพราะความรู้ หมายถึง ความสามารถจดจำได้ใน

บางสิ่งบางอย่างที่เราเข้าใจมาแล้ว (Meredith, 1973, p. 10) หากกล่าวโดยสรุป ความรู้ หมายถึง การระลึกได้ถึงวิธีการ กระบวนการ ความเข้าใจ และข้อเท็จจริง รวมถึงจดจำได้ในสิ่งที่มีประสบการณ์แล้ว

ความรู้ จำแนกได้ 6 ระดับ (อรรถรณ ปันธนโิอาวาท, 2554, หน้า 36-37) ได้แก่ 1) ระดับที่ระลึกได้ หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติ กระบวนการและแบบแผนได้ ความสำเร็จในระดับนี้คือ ความสามารถในการดึงข้อมูลจากความจำออกมาได้ 2) ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถเขียนข้อความเหล่านั้นได้ด้วยถ้อยคำของตนเอง สามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยภาพ ให้ความหมาย แปลความและเปรียบเทียบความคิดอื่น ๆ หรือคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้ 3) ระดับการนำไปใช้ สามารถเอาข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมไปปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม 4) ระดับของการวิเคราะห์ สามารถให้ความคิดในรูปแบบของการนำความคิดมาแยกเป็นส่วน เป็นประเภท หรือนำความรู้มาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติของตนเอง 5) ระดับการสังเคราะห์ คือ การนำเอาข้อมูลแนวความคิดมาประกอบกันแล้วนำไปสู่การสร้างสรรค์ซึ่งเป็นสิ่งใหม่แตกต่างไปจากเดิม และ 6) ระดับการประเมินผล คือ ความสามารถในการใช้ข้อมูลเพื่อตั้งเกณฑ์ การรวบรวมผลและวัดข้อมูลตามมาตรฐานเพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผลของกิจกรรมแต่ละอย่าง

หลักการเรียนรู้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 76-77) ดังนี้ 1) บุคคลแต่ละคนจะมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้นว่า คนหนุ่มสาวมักจะเรียนรู้ได้เร็วและง่ายกว่าคนสูงอายุ คนฉลาดเข้าใจเรื่องราวที่ซับซ้อนได้ง่ายกว่า 2) การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการตอบสนอง

ทางอารมณ์ โดยทั่วไปแล้วการสรรเสริญจะให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้มากกว่าการทำโทษ แต่บางครั้งการถูกทำโทษก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีเช่นเดียวกัน ถ้ามีการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์อย่างรุนแรง

3) การแสดงให้เห็นว่าควรทำอะไร ดีกว่าการบอกเฉย ๆ เพราะการแสดงถึงวิธีการให้ผู้รับสารได้เห็นว่าควรทำอะไร เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในในการให้การเรียนรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน 4) ทศนคติที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสารจะมีผลต่อทศนคติที่มีต่อสารนั้นด้วย บางครั้งการที่บอกว่า ใครเป็นผู้พูด มีความสำคัญมากพอ ๆ กับบอกว่า พูดอะไร อย่างไรก็ตามในระยะยาวตัวสารจะมีความสำคัญกว่า 5) ความจำมีความสัมพันธ์กับความใหม่ของเรื่องราว หรือเหตุการณ์ เรามักจะจำและมีการตอบสนองต่อข่าวสารที่เพิ่งได้รับสด ๆ และการให้ข่าวสารซ้ำ ๆ กัน จะก่อให้เกิดการจดจำและเก็บสารนั้นไว้ 6) การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเรียนรู้ คนเราเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อได้มีการทดลองทำ และ 7) การนำเสนอด้วยวิธีการที่แปลกใหม่ โดยใช้วิธีที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์สูงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากกว่าการนำเสนอด้วยวิธีธรรมดา

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้จะไม่มีการจัดเก็บความรู้ และจะต้องมีผู้มีความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำในองค์กร การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้ก็เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่า จะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมินต้นทุนทางปัญญา และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการ

ความรู้เป็นดัชนีบอกว่า องค์กรมีการจัดการความรู้อย่างไร ได้ผลหรือไม่ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 31-32)

กระบวนการจัดการความรู้ (สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการ การเกษตร, 2562) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นภายในองค์กร ดังนี้ 1) การบ่งชี้ความรู้ เป็นการพิจารณาว่า องค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย คือ อะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบันมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใดและอยู่ที่ใคร 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ เป็นการสร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ ทั้งภายใน/ภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ไม่ได้ แล้วออกไป 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการกำหนดโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกคืนและใช้งานได้ง่าย 4) การประมวล และกลั่นกรองความรู้เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์ 5) การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศ web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น 6) การ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ สามารถทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีที่เป็นความรู้ ชัดแจ้ง อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีที่เป็น ความรู้ฝังลึก จัดทำเป็นระบบที่ทีมงานข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพ และนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

ประโยชน์ของการจัดการความรู้ (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 41) ได้แก่ 1) ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กร สามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไป พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือ

การลาออกจากงาน เป็นต้น 2) เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ โดย ประสิทธิภาพ และความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ในการตัดสินใจสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ 3) ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจงาน วัตถุประสงค์ของงานโดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมากนัก จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน 4) ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มการตลาดและการแข่งขัน ทำให้ลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้ 5) การพัฒนาทรัพยากร เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางปัญญาที่มีอยู่ ได้แก่ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์ เป็นต้น 6) การยกระดับผลิตภัณฑ์ เป็นการนำความรู้มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อีกด้วย 7) การบริหารลูกค้า การศึกษาความสนใจและความต้องการของลูกค้าเป็นการสร้างความพึงพอใจและเพิ่มยอดขายและสร้างรายได้ให้แก่องค์กร และ 8) การลงทุนทางทรัพยากรบุคคล การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการด้านเอกสาร การจัดการกับความรู้ที่ไม่เป็นทางการเป็นการเพิ่มความสามารถให้แก่องค์กรในการจ้างและฝึกฝนบุคลากร

เครื่องมือที่ใช้วัดความรู้จะต้องอาศัยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นการวัดความสามารถทางปัญญาและทักษะต่าง ๆ ตลอดจนสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ที่ได้รับการเรียนรู้ในอดีต ยกเว้นการวัดทางด้านร่างกาย (วิเชียร เกตุสิงห์, 2523, หน้า 16) การวัดความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในทางปฏิบัติ

จะต้องสร้างเครื่องมือประกอบการวัด ซึ่งเครื่องมือในการวัดมีหลายชนิด ใน
ที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ที่นิยมกันมาก คือ แบบทดสอบที่ถือ
เป็นสิ่งที่เราผู้ถูกสอบให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง
เช่น การพูด การเขียน ทำทาง ฯลฯ ที่สามารถสังเกตเห็น หรือสามารถนับ
จำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับ หรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น
รูปแบบของข้อสอบ หรือแบบทดสอบมี 3 ลักษณะ (ไพศาล หวังพานิช,
2526, หน้า 35-36) คือ 1) ข้อสอบปากเปล่า เป็นการทดสอบด้วยวาจาหรือ
คำพูดระหว่างผู้ทำการสอบกับผู้ถูกสอบโดยตรงหรือบางครั้งเรียกว่า การ
สัมภาษณ์ 2) ข้อสอบข้อเขียน แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 2.1) แบบความเรียง เป็น
แบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบาย บรรยาย ประพันธ์หรือวิจารณ์เรื่องราวที่
เกี่ยวกับความรู้นั้น 2.2) แบบจำกัดคำตอบ เป็นคำตอบที่ให้ผู้ถูกทดสอบ
พิจารณาเปรียบเทียบ ตัดสินข้อความหรือรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ 4 แบบ
คือ ถูก-ผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่และแบบเลือกคำตอบ และ 3)
ข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกทดสอบตอบสนองออกมา
ด้วยคำพูดหรือการเขียนเครื่องหมายใด แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการ
กระทำจริง

การวิจัยนี้ นำแนวคิดข้างต้นมาสรุปเป็นกรอบในการศึกษาว่า
ความรู้และการจัดการความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรณี
ผ้าขึ้นน้ำอ่าง จังหวัดอุตรดิตถ์นั้น จะครอบคลุมไปถึงความรู้ ความเข้าใจ
การจดจำและวิธีปฏิบัติในการทอผ้าขึ้น ความรู้และประสบการณ์ที่บุคคลมี
ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึง
กระบวนการเก็บรวบรวมความรู้เหล่านั้นแล้วถ่ายทอดความรู้นั้นผ่าน
การเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มทอผ้าในเรื่องกระบวนการผลิต การย้อม

สี ลวดลายที่ปรากฏบนผ้า ดังนั้นหากคนในชุมชนมีความรู้และประสบการณ์
เกี่ยวกับการทอผ้าที่ดี ก็น่าจะมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าที่ดีด้วย

2. แนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ความเป็น การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่ง ชุมชนกลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตน ยูเนสโกได้จำแนกมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมตามที่ปรากฏในอนุสัญญาเพื่อการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม เป็น 5 สาขา (UNESCO, 2003) ดังนี้ 1) มุขปาฐะและ การแสดงออก รวมถึงภาษาในฐานะที่เป็นสื่อของมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม เช่น สุภาษิต คำปริศนา คำพังเพย นิทาน เรื่องเล่า เพลงกล่อม เด็ก ตำนาน มหากาพย์ ร้อยกรอง บทสวด บทเพลง ฯลฯ มุขปาฐะ และ การแสดงออกเหล่านี้ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ คุณค่าและความทรงจำที่ มีร่วมกัน โดยสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่รอดทางวัฒนธรรม 2) ศิลปะการแสดง แบ่งเป็น 4 ประเภทย่อย คือ ดนตรี การแสดงดนตรี การแสดงในพิธีกรรมและเพลงร้องพื้นบ้านในบางกรณีศิลปะการแสดงอาจจะ ผสมรวมกับหรือเป็นส่วนหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสาขาอื่น ๆ เช่น พิธีกรรม งานเทศกาล หรือมุขปาฐะ ในการสำรวจศิลปะการแสดง พบว่า เนื้อหาสาระของศิลปะการแสดงมีหลากหลายไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับศาสนา หรือความเป็นดั้งเดิมหรือไม่ก็ตามจะมีความเกี่ยวข้องกับการทำงาน ความ บันเทิง การเมือง และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ศิลปะการแสดงยังสามารถใช้ แสดงได้อย่างหลากหลายวาระโอกาสด้วย เช่น ศิลปะการแสดงในงาน แต่งงาน งานศพ พิธีกรรม เทศกาล หรืองานสังคมอื่น ๆ 3) แนวปฏิบัติทาง สังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติกันมา

อย่างเป็นประจำประกอบการดำรงชีวิตของชุมชนหรือกลุ่มคน แนวปฏิบัติทางสังคมกำหนดชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งสร้างความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน และความต่อเนื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน การปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดและปฏิบัติในช่วงระยะเวลา สถานที่ที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ และในบางครั้งอาจจะมีการจำกัดกลุ่มคนที่สามารถเข้าร่วมในแนวปฏิบัติทางสังคมหรือพิธีกรรมนั้น ๆ ได้ในส่วนของงานเทศกาลต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเปิดต่อสาธารณชนโดยไม่มีการจำกัดผู้ที่เข้าร่วมงานนั้น ๆ ตัวอย่างของแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม งานเทศกาลต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง การละเล่นผีตาโขน ฯลฯ 4) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล องค์ความรู้ ความชำนาญ ทักษะ การปฏิบัติ เครื่องหมายแสดงออกที่ชุมชนได้มีการพัฒนาและทำให้อยู่ถาวรที่มีการปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบเกี่ยวกับกระบวนการคิดนี้ แสดงออกผ่านทางภาษามุขปาฐะ ความทรงจำ และพื้นที่ ซึ่งออกมาในรูปแบบคุณค่า ความเชื่อ พิธีกรรม พิธีการเยียวยา แนวปฏิบัติทางสังคมหรือสถาบัน และองค์กรทางสังคม ตัวอย่างของสาขานี้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงนิเวศวิทยา องค์ความรู้ของชนพื้นเมือง ชชาติพันธุ์ ชีวภาพ ชชาติพันธุ์พลุกษศาสตร์ ระบบการรักษาแบบดั้งเดิม ตำราปรุงยา พิธีกรรม วิธีการกินอยู่ ความเชื่อศาสตร์อันลึกลับ พิธีการเข้าร่วมทางศาสนา การทำนายโชคชะตา การพยากรณ์ จักรวาลวิทยา ความเชื่อเกี่ยวกับหมอผีหรือคนทรงเจ้า ฯลฯ 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึงทักษะและองค์ความรู้ที่แสดงออกมาจากงานช่างฝีมือ ซึ่งเป็นทักษะที่มีความจำเป็นในการสืบทอดองค์ความรู้ของช่างฝีมือสู่คนรุ่นหลังภายในชุมชน ตัวอย่างงานฝีมือดั้งเดิม เช่น ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน

เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง อัญมณีและเครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ

ประเทศไทย ได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559 (ราชกิจจานุเบกษา, 2559, หน้า 1) ให้ความหมายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายความว่า ความรู้ การแสดงออก การประเพณีปฏิบัติ หรือทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม ซึ่ง “ชุมชน” ในที่นี้ หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการประเพณีปฏิบัติสืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น (มาตรา 3) ซึ่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการส่งเสริมและรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง (มาตรา 4) ดังต่อไปนี้ (1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา (2) ศิลปะการแสดง (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (5) งานฝีมือดั้งเดิม (6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และ (7) ลักษณะอื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ให้ความหมายงานฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) แบ่งออกเป็น 1) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากการทอ ย้อม ถัก ปัก ตีเกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ขิด เกาะ/ล้วง เพื่อใช้

เป็นเครื่องนุ่งห่ม และแสดงสถานภาพทางสังคม 2) เครื่องจักสาน หมายถึง ภาพชนะเครื่องใช้ประจำบ้านที่ทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ไม้ หวาย กระจุกลำเจียก โดยนำมาจักและสาน จึงเรียกว่า เครื่องจักสาน กลวิธีในการทำเครื่องจักสาน ได้แก่ การถัก ผูกมัด มัด ร้อย โดยใช้ดอก หวาย เพื่อให้เครื่องจักสานคงทนและคงรูปอยู่ได้ตามต้องการ 3) เครื่องรัก หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้รักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างผลงาน เช่น ปิดทองรดน้ำ ภาพก้ามระลอประดับมุก ประดับกระຈສီ ปั้นกระແພະ และเงิน รักหรือยางรัก มีคุณลักษณะเป็นยางเหนียว สามารถเกาะจับพื้นของสิ่งของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ประสงคຈจะทา หรือถมทับหรือเคลือบผิวได้ดี ทำให้ผิวมันภายหลังรักแห้งสนิท มีคุณภาพคงทนต่อความร้อน ความชื้น กรดหรือด่างอ่อน ๆ และยังเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมสมุกหรือสีเข้าด้วยกัน 4) เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต มีทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ โดยที่เนื้อดินเหนียวต้องมีส่วนผสมของทรายแม่น้ำที่เป็นทรายเนื้อละเอียด และช่วยให้เนื้อดินแห้งสนิทไม่แตกร้าว ดินเหนียวที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่าง ๆ ให้สีแตกต่างกัน 5) เครื่องโลหะ หมายถึง สิ่งที่มีวัสดุหลักเป็นหลักเป็นเหล็ก ทองเหลืองหรือทองแดง เครื่องโลหะที่ทำจากเหล็กนิยมทำโดยการเผาไฟให้อ่อนตัวและตีเหล็กเป็นรูปทรงต่าง ๆ เครื่องโลหะที่ทำจากทองเหลือง นิยมนำทองเหลืองมาเผาจนหลอมเหลวแล้วจึงนำไปเทลงในแบบตามลักษณะที่ต้องการเสร็จแล้วนำมาตกแต่ง ส่วนเครื่องโลหะที่ทำจากทองแดง มีการนำทองแดงมาใช้เป็นโลหะเจือหลักสำหรับผลิตตัวเรือนของเครื่องประดับโลหะเงินเจือ 6) เครื่องไม้ หมายถึง งานฝีมือช่างที่ทำจากไม้หรือไม้แปรรูปเป็นท่อน เป็นแผ่น เพื่อใช้ในงานช่างก่อสร้างประเภทเครื่องสับ เครื่องเรือน เครื่องบูชา เครื่องตั้ง เครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องศาสตรา เครื่องดนตรี เครื่องเล่น และยานพาหนะ โดยอาศัยเทคนิควิธีการแกะสลัก สับ ขุด

เจาะ กลึง ถาก ขุดและขัด 7) เครื่องหนัง หมายถึง งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำมาจากหนังสัตว์ โดยผ่านกระบวนการหมักและฟอกหนังเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อย และให้เกิดความนิ่มนวล สามารถบึงงอได้ตามที่ต้องการ เครื่องหนังนิยมใช้ในงานด้านศิลปะการแสดง รวมถึงอุปกรณ์อื่น ๆ ที่มีหนังเป็นส่วนประกอบ 8) เครื่องประดับ หมายถึง งานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการตกแต่งให้เกิดความสวยงาม เริ่มต้นจากการใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นนำมาผลิตและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ โดยใช้ภูมิปัญญาและโลหะมีค่าต่าง ๆ 9) งานศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานที่มีการแสดงอารมณ์สะท้อนออกทางฝีมือการช่างให้เห็นประจักษ์เป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองต่อการยังชีพและความต้องการด้านคุณค่าความงาม เช่น งานเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ เป็นต้น และ 10) ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หมายถึง งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน 9 ประเภทแรกได้ ซึ่งอาจเป็นงานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

การวิจัยนี้ นำแนวคิดข้างต้นมาสรุปเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาว่า ผ้าชิ้นน้ำอ่าง ซึ่งเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิม อันเกิดจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญอย่างไร ชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความรู้และการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร หากชุมชนมีความรู้ที่ดี ก็ควรจะนำไปสู่การจัดการความรู้ที่ดีด้วย

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงาน ลมมือทำงานตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจ และความต้องการของเขา การที่เขาได้เข้ามามี

ส่วนร่วมในโครงการนั้น จะทำให้เรามีโอกาสในการพัฒนาตนเองยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็น การสร้างความรู้สึกมั่นใจในตนเอง อันจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ และสร้างนิสัยรักในการทำงานร่วมกันและในการที่จะดึงประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ต้องไม่แบ่งชั้นวรรณะ ต้องมาจากทุกคนชั้นในสังคม (สนธยา พลศรี, 2533, หน้า 38) และการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การ ที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับต่าง ๆ ทางการจัดการ บริหารและทางการเมืองเพื่อกำหนดความต้องการในชุมชนของตน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2542, หน้า 114) การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้อง พิจารณาในมิติของการมีส่วนร่วม (วันดี จินสวัสดิ์, 2540, หน้า 20-21) ประกอบด้วย

มิติที่ 1 ชนิดของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 1) การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 1.1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มตัดสินใจ เป็น ขั้นตอนที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นการระบุประเด็นปัญหาเพื่อการแก้ไข ซึ่งชุมชนหรือผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในขั้นตอนนี้ เพราะจะเป็นผู้รู้ข้อมูล ข่าวสารอันเป็นประเด็นปัญหาท้องถิ่นที่ดีที่สุด แต่โดยทั่วไปแล้วชุมชนจะเข้าไปมีบทบาทในขั้นตอนการพิจารณาว่าโครงการนั้นจะเริ่มดำเนินการเมื่อใด ที่ไหน และชาวบ้านจะให้ความร่วมมืออย่างไร 1.2) ดำเนินการตัดสินใจ เกิด หลังจากการริเริ่มตัดสินใจซึ่งถ้าชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีบทบาทในขั้นตอนการ ริเริ่มตัดสินใจ ภาครัฐก็ควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้เพื่อพิจารณา ถึงความต้องการแท้จริงและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม 1.3) ตัดสินใจ ปฏิบัติการ เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งอาจเป็นกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มผู้หญิง กลุ่มร่วมมือต่าง ๆ หรืออาจจะอยู่ในรูปการเป็นสมาชิก ดำเนินการประชุม การเลือกผู้นำ การเข้าร่วมประชุม เป็นต้น กลุ่ม

เหล่านี้จะต้องพิจารณาถึงภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ฯลฯ ซึ่งจะมีอิทธิพลเกี่ยวเนื่องต่อผลสำเร็จของการดำเนินงาน 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย 2.1) การสนับสนุนทรัพยากร อาจอยู่ในรูปการสนับสนุนด้วยแรงงาน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งข่าวสาร เป็นต้น แต่ทั้งนี้การสนับสนุนด้วยทรัพยากรนี้ควรจะเป็นไปอย่างอิสระ ไม่มีการบังคับ 2.2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานความร่วมมือ โดยอาจจะเป็นลูกจ้างโครงการ ที่ปรึกษาโครงการ หรือ คณะกรรมการโครงการ ซึ่งในบทบาทส่วนนี้จะก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันภาครัฐก็ได้รับข้อมูลข่าวสารงานใน รวมทั้งปัญหา และข้อจำกัดที่อาจจะมีผลกระทบต่อโครงการด้วย 2.3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ซึ่งประเด็นนี้ไม่ได้มุ่งเน้นประโยชน์เป็นประการสำคัญ แต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อป้องกันผลเสียที่อาจเกิดตามมาภายในชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในโครงการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์ เป็นต้น 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบด้วย 3.1) ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ เป็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่สมาชิกของชุมชนแต่ละคนที่เห็นได้ชัด เช่น การมีผลผลิตเพิ่ม การมีรายได้เพิ่มจากการขายผลผลิตที่เพิ่มขึ้น การมีทรัพย์สิน มีเงินออม เป็นต้น 3.2) ผลประโยชน์ทางด้านสังคม ได้แก่ สาธารณสมบัติ ซึ่งอาจเป็นบริการหรือสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อช่วยเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น โรงเรียน สถานือนามัย ระบบน้ำบาดาล ฯลฯ 3.3) ผลประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นผลประโยชน์ด้านจิตใจ เช่น ผลประโยชน์ด้านความต้องการเพื่อความสบายใจ การปราศจากหนี้สิน การมีมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น การมีสถานภาพในชุมชนที่ดีขึ้น เป็นต้น และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล ทั้งประเด็นความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรม

มิติที่ 2 ใครเป็นผู้มีส่วนร่วม พิจารณาจาก 1) กลุ่ม/ประเภทของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1.1) บุคคลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่และมีความแตกต่างกันมากในเรื่องของการประกอบอาชีพ โดยในการศึกษาต้องพิจารณาถึง เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา อาชีพ รายได้ และเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น 1.2) ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าของที่ดิน พ่อค้า นักวิชาการ โดยแบ่งเป็น ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้มีอิทธิพล ผู้มีชื่อเสียง ผู้อาวุโส ผู้นำองค์กรท้องถิ่น เช่น หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัคร แกนนำชุมชน และประชาคม ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน 1.3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่งและมีการโอนย้าย ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาและสถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนในท้องถิ่น และเป็นผู้มีบทบาทสูงในการส่งเสริมหรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน 1.4) ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ส่วนมากแล้วจะเป็นผู้เชี่ยวชาญของแหล่งเงินทุนพัฒนาหรือองค์กรอาสาสมัคร เป็นต้น และคุณลักษณะภูมิหลังของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม ซึ่งมีความสำคัญมากน้อยตามแต่กรณีศึกษา ได้แก่ อายุและเพศ สถานภาพในครอบครัว การประกอบอาชีพ ระดับของรายได้และแหล่งที่มา ระยะเวลาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน ความถี่ห่างของประชากรกับโครงการในการเข้าร่วมกิจกรรม และสภาพการถือครองที่ดิน

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างไร ต้องพิจารณาจาก 1) หลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1.1) การกระตุ้นชุมชน ผู้ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มีบทบาทสำคัญมากในการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นตัวขับเคลื่อนกลับไปถึงความคิดริเริ่มของการมีส่วนร่วมในเรื่องนั้น ความคิดริเริ่มกับกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความสัมพันธ์กัน ผู้นำชุมชนอาจจะอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมในขณะเดียวกันก็จะเกณฑ์แรงงาน คนงาน

เข้ามามีส่วนร่วมได้ 1.2) สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งจะมีผลที่ก่อให้เกิดความสนใจความต่อเนื่องและการอาสาสมัครเข้ามาร่วมในกิจกรรม

2) รูปแบบของการมีส่วนร่วม ได้แก่ 2.1) การมีส่วนร่วมเป็นไปโดยมีการจัดตั้งเป็นสถาบัน เป็นกลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ซึ่งจะเป็นโครงสร้างด้านชุมชนในการมีส่วนร่วม ถ้าเป็นโครงสร้างที่ซับซ้อน เป็นทางการ การมีส่วนร่วมในโครงการก็就会被ชักนำโดยผู้มีความสามารถในการชุมชน 2.2) ช่องทาง การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างไร เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อมโดยการเลือกผู้แทน หรือการเข้าร่วมประชุมออกเสียงในประเด็นต่าง ๆ การชักนำ การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อนฝูงชักชวนกันมาร่วมหรือถูกบังคับ 3) ขอบเขตการดำเนินงาน ได้แก่ 3.1) เป็นเรื่องเกี่ยวกับระยะเวลา เป็นโครงการช่วยตนเองโดยใช้แรงงานหรือเป็นโครงการที่มีโดยกำหนดจำนวนครั้งของกิจกรรมต่อเดือน หรืออาจจะเป็นกิจกรรม 1-2 วันแล้วเสร็จสิ้นก็ได้ นอกจากนี้ระยะเวลาจะมีผลต่อจำนวนครั้งของการมีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ควรกำหนดจำนวนกิจกรรมที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมให้เหมาะสม ไม่ควรมากเกินไป โดยต้องพยายามเพิ่มความตระหนักในความสำคัญของกิจกรรมต่อชุมชนให้กว้างขวางและ 3.2) ขอบข่ายของการมีส่วนร่วมเป็นอย่างกว้างขวางหรือมีขอบเขตจำกัด เช่นโครงการที่ทำเนื่องในโอกาสพิเศษ ซึ่งทำเพียงครั้งเดียวแล้วเลิก หรือการทำอย่างต่อเนื่อง และ 4) ผลของการมีส่วนร่วม ได้แก่ 4.1) ความสามารถในการตัดสินใจ เป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งที่จะเป็นตัวชี้บอกถึงความสามารถในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจได้ในระดับดีพอสมควร การมีส่วนร่วมจะเป็นไปในแนวทางที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และ 4.2) ความสัมพันธ์ โครงการต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันในเรื่องของรูปแบบ

ของโครงการ การดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ แต่ถ้าพิจารณาในประเด็นใครเป็นผู้มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร

การวิจัยนี้ นำแนวคิดข้างต้นมาสรุปเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาว่า ใครเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนมีการกำหนดความรู้ บังคับความรู้และวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ และการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอดผ้าขึ้นตีนจก รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

ปัจจัยการจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มผลิตผ้าฝ้ายทอมือ บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดย ดารารัตน์ ธาตุรักษ์ และ วรายุทธ คำก้อน งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง จำนวน 268 คน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการจัดการความรู้ที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มผลิตผ้าฝ้ายทอมือ บ้านดอนหลวง ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านเอกลักษณ์ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการตลาด และด้านวัฒนธรรมองค์กร โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มผลิตผ้าฝ้ายทอมือ บ้านดอนหลวง

การจัดการความรู้สู่การอนุรักษ์ภูมิปัญญาเมือง ตำบลสกาต อำเภอบัว จังหวัดน่าน โดยกรณรงค์ บุญเรือง และวรพงศ์ ตรีการศิริรินทร์ โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่ทำอาชีพเลี้ยงในพื้นที่ตำบลสกาต มากกว่า 10 ปี

ขึ้นไป การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า ภูมิปัญญาเมียง เกิดจากองค์ความรู้ของชุมชนที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น 2) การแบ่งปันความรู้ โดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยเฉพาะเครือข่ายทางสังคมที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกันพูด ภาษาเดียวกัน มีลักษณะความเป็นเครือข่ายที่เหนียวแน่น ซึ่งการถ่ายทอดความรู้หรือการแบ่งปันความรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ในภูมิปัญญาเมียง 3) การจัดเก็บความรู้เหล่านั้นไว้ในตัวคนมากกว่าจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร 4

) การประยุกต์ใช้ความรู้ภายในชุมชนเพื่อเพิ่มผลผลิตและปรับปรุงการผลิตเมียงให้มีคุณภาพตามที่ตลาดต้องการ สามารถสร้างรายได้ให้แกชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเมียงให้ยั่งยืน ต้องสร้างความตระหนักในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาเมียงในชุมชน อีกทั้งส่งเสริมการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเมียง

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นของโองม้งกรในอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี โดย จริญญาพร สวายนานุสรณ์ และธนิศ โตอดิเทพย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ยุค คือ ยุคภูมิปัญญาดั้งเดิม ยุคภูมิปัญญาใหม่ และยุคภูมิปัญญาสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาในแต่ละยุคแสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของโองม้งกร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่เปลี่ยนบทบาทตามสภาพของสังคมและเศรษฐกิจ จากนั้นพัฒนาปรับปรุง

เป็นงานเซรามิก เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยจนสามารถเป็นสินค้าส่งออก
ไปต่างประเทศได้ระยะเวลาหนึ่ง และพัฒนามาเป็นงานศิลปะร่วมสมัยของ
ชุมชน จากผู้นำด้านงานศิลปะ คนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยกันสร้างชุมชนให้
เกิดเป็นเมืองสร้างสรรค์ในฐานะเมืองแห่งศิลปะจากทุนภูมิปัญญา ทุน
วัฒนธรรมของท้องถิ่นดั้งเดิม ส่งผลให้ชุมชนพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวในเชิง
สร้างสรรค์ด้วยงานศิลปะร่วมสมัย ส่งเสริมภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ที่
สะท้อนตัวตนของชุมชนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนใน
ระยะยาวด้วยภูมิปัญญาของชุมชนที่มีคุณค่า เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน
ต่อไปในอนาคต

ปิ่นปักผมเมืองแจ่ม : ภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างพื้นบ้านในการ
ทำเครื่องประดับศีรษะ โดย ภาณุพงศ์ จงขานสิทธิ “ปิ่นปักผมเมืองแจ่ม”
เป็นเครื่องประดับขนาดเล็ก ใช้ประดับตกแต่งศีรษะในวิถีชีวิตของผู้คนอำเภอ
แม่แจ่มและผู้คนในเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า มีผู้สืบทอดการทำปิ่น
ปักผมอย่างจริงจัง เพียง 1 รุ่น และ 1 คนเท่านั้น คือ นางบัวจันทร์ ธิบุณะ
อายุ 47 ปี บุตรของนายก้อนแก้ว อนาคตอันใกล้หากไม่ปรากฏผู้สืบทอดต่อ
จากรุ่นนี้ หรือไม่มีการจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบและบูรณาการ
อาจส่งผลให้การทำปิ่นปักผมเมืองแจ่มสูญหายได้ ปัจจุบันผู้นำนปิ่นปักผม
เมืองแจ่มประดับศีรษะ ทั้งในวิถีชีวิตประจำวัน ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ที่จัด
ขึ้นตามประเพณีนิยม และประยุกต์ใช้เป็นของตกแต่งบ้านให้สวยงาม

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาแหล่ง
วัฒนธรรมเมืองอโยธยา โดย สุภาสิณี นุ่มเนียม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิง
คุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้เพื่อ
พัฒนาแหล่งวัฒนธรรมเมืองอโยธยาพิจารณาโดยรวม พบว่า ชุมชนยังไม่มี

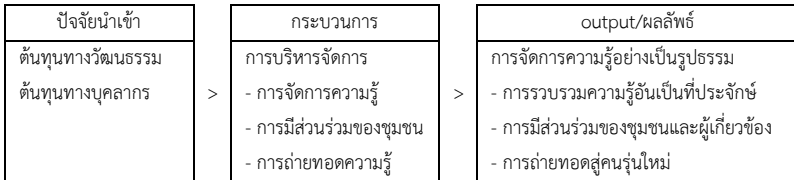
ส่วนร่วมในการจัดเก็บและจัดระบบข้อมูลเพื่อการพัฒนา กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้มาก เช่น ศึกษาดูงานเพื่อศึกษาตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในที่ต่าง ๆ และการบูรณาการประสบการณ์ในอดีตมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานในการพัฒนาปัจจุบัน ส่วนขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนยังไม่มีปฏิบัติร่วมกัน คือ การประเมินผล เมื่อพิจารณาจำแนกตามประเภทวัฒนธรรม พบว่า ด้านวัฒนธรรมรูปธรรม ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้เพียง 2 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ ซึ่งเทศบาลเมืองอโยธยามีบทบาทมากที่สุดและการประยุกต์ใช้ความรู้โดยการนำประสบการณ์ในอดีตมาบูรณาการกับการพัฒนา ผู้ที่มีบทบาท คือ พระสงฆ์ร่วมกับคนในชุมชน สำหรับด้านวัฒนธรรมนามธรรม การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้มีเกือบครบทุกขั้นตอน ยกเว้นการจัดเก็บและจัดระบบความรู้ ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการจัดการความรู้อันส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ เทศบาลเมืองอโยธยา สภาวัฒนธรรมตำบลและชมรมผู้สูงอายุ โดยร่วมกันจัดงานอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม เช่น วันสงกรานต์ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังต้องการการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอกหลายประการ เช่น การเป็นวิทยากร หรือเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการแสวงหาความรู้ที่ชุมชนยังไม่มี โดยเฉพาะความรู้ทางวิชาการ เช่น การวิจัยทางวัฒนธรรม การพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่คุ้มครองและพื้นที่โดยรอบของแหล่งวัฒนธรรม การสนับสนุนด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ สืบสานฟื้นฟูและเผยแพร่วัฒนธรรม

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดยโสธร โดย อาวีวรรณ อุณเจริญ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า พื้นที่ที่มีประวัติที่ยาวนานเกี่ยวกับการทอผ้าพื้นเมือง ในอดีตชาวบ้านทอผ้าพื้นเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของ

สมาชิกในครัวเรือน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของบรรพชน จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า ได้แก่ เส้นด้าย และเส้นไหม ส่วนมากชาวบ้านทอผ้าฝ้าย เนื่องจากวิธีการทอผ้าฝ้ายกว่าและ ค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีทอผ้าชนิดอื่น ที่สำคัญ คือ ชาวโยโสธรปลูกฝ้ายได้เอง เพื่อใช้ทอผ้าพื้นเมือง เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการทอผ้าพื้นเมือง ได้แก่ พืม และกี่ ชาวโยโสธรยังนิยมใช้กี่พื้นเมือง เนื่องจากกีดั้งกล่าว ทำให้เนื้อผ้าแน่น สม่ำเสมอ ทนทาน สวยงาม และมีคุณค่าทางศิลปะมากกว่าผ้าที่ทอด้วย เครื่องจักร นำสังเกตว่าช่างทอผ้าพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นหญิง ผู้มีทักษะและความอดทนสูง แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าพื้นเมืองโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การผลิต การตลาด และรายได้ ภาครัฐและภาคเอกชน ควรให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายและ จำหน่ายผ้าทอให้มีรายได้เพิ่มขึ้นทุกภาคส่วนในจังหวัด ควรให้ความสำคัญแก่ หัตถกรรมผ้าทอพื้นเมือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมรับผลประโยชน์ ต้องพัฒนางานหัตถกรรมนี้โดยองค์รวม เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดความสมดุลและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ของงานหัตถกรรมผ้าทอพื้นเมือง

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว งานวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของ ชุมชน กรณีผ้าขึ้นน้ำอ่าง จังหวัดอุดรธานี จึงถือเป็นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ต่าง ๆ เข้าด้วยกันจากงานวิจัยที่มีอยู่เดิมและพัฒนาเพื่อต่อยอดในเรื่อง การรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม และการถ่ายทอดความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่โดยชุมชนมี

ส่วนร่วม จากแนวคิดทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้ประมวลผลสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและศึกษาครอบคลุมเนื้อหา ความรู้และการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมงานฝีมือดั้งเดิม คือ การทอผ้าขึ้นต้นจก การมี ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ เช่น วัตถุประสงค์ในการทอผ้า การคัดเลือกและการซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า/วิธีการใช้งาน การย้อมสี การปั่นหลอด การสับด้าย การวน ลวดลายผ้า การทอผ้า การต่อเส้นด้าย การแปรรูป การรักษาเนื้อผ้า การตลาด การประชาสัมพันธ์ บัญชีรายรับ บัญชีรายจ่าย การบริหารจัดการกลุ่ม และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์
2. ขอบเขตเชิงพื้นที่ คือ กลุ่มทอขึ้นน้ำอ่าง หมู่ที่ 7 บ้านไชยมงคล ตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี เป็นการเลือกพื้นที่อย่างเจาะจงเนื่องจากชาวบ้านในหมู่ที่ 7 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทอผ้า และเป็นกลุ่มพัฒนาสตรีตัวอย่างของตำบลน้ำอ่าง จังหวัดอุดรธานี

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1) ตัวแทนช่างทอผ้า ผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มทอผ้าของตำบลน้ำอ่างและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชนจำนวน 5 คน และช่างทอผ้าผู้มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ จำนวน 3 คน และ 2) ตัวแทนองค์กรและหน่วยงานในพื้นที่ คือ นายก อบต.น้ำอ่าง จำนวน 1 คน และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี จำนวน 2 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1) การสนทนากลุ่มด้วยคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้างสัมภาษณ์เครือข่ายการผลิต คือ กลุ่มทอผ้าตามประเด็นที่ต้องการทราบบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ต่อไป และ
- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้างสัมภาษณ์เครือข่ายแปรรูปผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ได้แก่ นายก อบต.น้ำอ่าง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี ตามประเด็นที่ต้องการทราบ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ต่อไป

5. การวัดผล/การวิเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยจำแนกข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ การจำแนกข้อมูลในระดับจุลภาค ด้วยการจำแนกคำหลักเพื่อจัดกลุ่มคำ และการจำแนกข้อมูลในระดับมหภาค คือ การวิเคราะห์เหตุการณ์โดยการยึดกรอบของเหตุการณ์ ได้แก่ 1) การกระทำ คือ พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มทอผ้าที่มีต่อการจัดการความรู้ 2) กิจกรรม คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วม 3) ความหมาย คือ การให้ความหมายต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น การถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน 5) ความสัมพันธ์ คือ ความเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้กับการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้อง และ 6) สถานการณ์หรือ

สภาพการณ์ คือ สถานการณ์หรือสภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่กำลังศึกษาอยู่ในชุมชนที่กำหนดไว้

จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้จากเครื่องมือดังกล่าว มาวิเคราะห์ตีความข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงนำเสนอผลงานวิจัยโดยการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดในรูปแบบการพรรณนาความในประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การศึกษา

ผลการวิจัย

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ชุมชนน้ำอ่ามมีกระบวนการรวบรวมความรู้รศกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทอผ้าขึ้นตีนจก ช่างทอผ้า ทำหน้าที่ ให้ข้อมูลความรู้ ได้แก่ วัตถุดิบ เช่น ไหม ผ้าย การคัดเลือกและการซื้อวัตถุดิบจากพ่อค้าคนกลาง อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า/วิธีการใช้งาน ได้แก่ กี่ หลอดด้าย เขา ไหมหلاب การย้อมสี วิธีการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบไม้ เปลือกไม้ เป็นต้น การสืบไหม สืบผ้าย การรวนเส้นไหม การรวนเส้นผ้าย การสับไหม การสับผ้าย การทอ ลวดลายด้วยการจกมือหรือจกขม่น คือ การใช้นิ้วมือหรือขม่นล้วงเส้น ยืนเพื่อสอดเส้นไหมหรือเส้นผ้ายให้เกิดลวดลาย การทอผ้าของชาวน้ำอ่ามใช้วิธีการทอโดยกลับเอาด้านหลังของผ้าขึ้นจกเป็นลวดลายในขณะทอผ้า ลายผ้าจึงมีลักษณะที่นูนขึ้น และมีความแน่นจากการทอทำให้ผ้าทอที่ได้มีคุณภาพดี การทอลวดลายด้วยการสวมเขา เป็นการทอผ้าจากลวดลายที่ช่างทอได้แกะลวดลายเอาไว้เรียบร้อยแล้ว โดยผูกสายไว้ที่เขา จากนั้นใส่เขาลงในด้ายยืนของผ้า เมื่อยกด้ายโดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “ไหมหلاب” ยก

เส้นด้ายขึ้น จะสามารถสอดเส้นด้ายที่ทำจากไหมหรือฝ้ายลงในด้ายพุ่ง เพื่อให้เกิดลวดลายบนผืนผ้า ลวดลายที่ใช้ เช่น ลายหงส์เชื่องแสน ลายหงส์ใหญ่ ลายหงส์เล็ก ขอกระเบื้อง เป็นต้น ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเหล่านี้ ช่างทอแต่ละท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดย อบรม น้ำอ่าง ทำหน้าที่เก็บรวบรวมความรู้การทอผ้าเหล่านี้เป็นลายลักษณะอักษรในรูปแบบของหนังสือและส่งเสริมความรู้ใหม่ ๆ เช่น วิธีการย้อมสีธรรมชาติให้ติดผ้าได้นานขึ้นหรือความรู้ด้านอื่น ๆ ร่วมกับการพัฒนาการจังหวัดอุดรธานี ด้วยการนำช่างทอผ้าไปศึกษาดูงานกลุ่มทอผ้าต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ อบรม น้ำอ่าง ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงของชุมชนและให้ผู้คนใจแสวงหาความรู้

2. ชุมชนน้ำอ่าง มีกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย

2.1) การบ่งชี้ความรู้ คือ การค้นหาความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล เป็นความรู้พื้นฐานที่ช่างทอผ้าต้องมี ได้แก่ การเลือกซื้อวัตถุดิบ เครื่องมือและลวดลายของการทอผ้า 2.2) การแสวงหาความรู้ คือ วิธีดึงดูความรู้จากแหล่งต่าง ๆ การสร้างหรือรับความรู้ใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิมที่ช่างทอผ้าได้รับการเข้าร่วมอบรมหรือศึกษาดูงาน 2.3) การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ คือ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าถึงความรู้ ช่างทอผ้าจัดเก็บความรู้ด้วยการทอตัวอย่างลายผ้าเก็บไว้เพื่อเป็นตัวอย่างอ้างอิงที่ช่างทอผ้าท่านอื่นสามารถขอศึกษาได้ ส่วน อบรม น้ำอ่าง จัดเก็บความรู้ด้วยการเก็บข้อมูลการเลือกวัตถุดิบ วิธีการทอผ้า ลวดลายที่ใช้เป็นหนังสือและเปิดโอกาสให้ผู้สนใจศึกษา ณ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน 2.4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ที่มีในตัวบุคคลจำเป็นต้องพบปะพูดคุยเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่างทอผ้าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการพูดคุยในขณะที่ทอผ้าร่วมกัน นำผลงานผ้าที่ทอมาตีพิมพ์ และ 2.5) การประยุกต์ใช้ความรู้ คือ

การนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือนำไปสู่การพัฒนา เช่น การนำความรู้การย้อมสีธรรมชาติมาใช้ย้อมเส้นฝ้าย เส้นไหมให้สีติดทนนานยิ่งขึ้น

3. ชุมชนน้ำอ่างมีการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่ ช่างทอผ้าถ่ายทอดผ่านการสอนทอผ้าและผู้สนใจสามารถขอศึกษาที่ศูนย์การเรียนรู้ที่ชุมชนตั้งขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนร่วมกับ อบต.น้ำอ่างส่งเสริมให้ทุกวันศุกร์นักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชนสวมผ้าขึ้นไปเรียน และนำนักเรียนในโรงเรียนน้ำอ่างมาศึกษาการทอผ้าจากช่างทอเพื่อสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจก

เมื่อพิจารณานิยามของความรู้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการระลึกได้ถึงสิ่งเฉพาะ ระลึกถึงวิธีและกระบวนการต่าง ๆ หรือระลึกถึงแบบกระบวนการโครงสร้าง วัตถุประสงค์ในด้านความรู้นี้ย้ำในเรื่องกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำเป็นกระบวนการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบใหม่ (ชม ภูมิภาค, 2523, หน้า 284-285) ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นตีนจกของชุมชนน้ำอ่าง หมายถึง การระลึกได้ถึงวิธีการและกระบวนการ รวมถึงลวดลายต่าง ๆ ในการทอผ้าขึ้นตีนจก ความรู้ในข้างต้นนี้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 77) ความว่าการแสดงให้เห็นว่าควรทำอย่างไรดีกว่าการบอกเฉย ๆ เพราะการแสดงถึงวิธีการให้ผู้รับสารได้เห็นว่า ควรทำอย่างไรเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการให้การ

เรียนรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน ดังนั้นการที่ช่างทอผ้าแต่ละคนได้รับการสั่งสอนวิธีการทอผ้าจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเห็นจากการทอผ้าของแม่ ของยายและลงมือทำ จึงเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในการเรียนรู้การทอผ้าและลวดลายผ้า สำหรับความรู้ในตัวบุคคล คือ ช่างทอผ้าอยู่ในระดับที่ระลึกได้ หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีปฏิบัติกระบวนการและแบบแผนได้ ความสำเร็จในระดับนี้ คือ ความสามารถในการดึงข้อมูลความจำออกมาได้ และระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถเขียนข้อความเหล่านั้นด้วยถ้อยคำของตนเอง สามารถแสดงให้เห็นด้วยภาพ ให้ความหมาย แปลความ และเปรียบเทียบความคิดอื่น ๆ หรือคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้ (อรรณพ ปิณฑน์โอวาท, 2554, หน้า 36-37) ซึ่งช่างทอผ้าสามารถแสดงความรู้เหล่านี้ผ่านการบอกเล่าถึงวิธีการทอผ้า แสดงวิธีการทอผ้า และอธิบายถึงลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า สอดคล้องกับแบบทดสอบ ประเภท ข้อสอบปากเปล่า เป็นการทดสอบด้วยวาจาหรือคำพูดระหว่างผู้ทำการสอบกับผู้ถูกสอบโดยตรงหรือบางครั้งเรียกว่า การสัมภาษณ์ และข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกทดสอบตอบสนองออกมาด้วยคำพูดหรือการเขียนเครื่องหมายใด แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง (ไพศาล หวังพานิช, 2526, หน้า 35-36) ดังนั้นการรวบรวมความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยชุมชนน่าอ่ามีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมความรู้ในตัวช่างทอผ้าทั้งหมดในพื้นที่ผ่านการบอกเล่าถึงกระบวนการ วิธีการและลวดลายของผ้าขึ้น หน่วยงานราชการ คือ อบต. น้ำอ่าทำหน้าที่ เก็บรวบรวมข้อมูล บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของหนังสือรวบรวมมรดกภูมิปัญญาของชุมชน

2. กระบวนการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการ ทอผ้าขึ้นตีนจก

การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บและการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ การจัดการความรู้เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ ถ้าไม่มีการแบ่งปันความรู้ ก็จะไม่มีการจัดเก็บความรู้ และจะต้องมีผู้มีความรู้ ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมและเป็นผู้นำในองค์กร การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่า จะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมินต้นทุนทางปัญญาและผลสำเร็จของการประยุกต์การใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่า องค์กรมีการจัดการความรู้ได้อย่างไร ได้ผลหรือไม่ (พริธิดา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 30) เมื่อพิจารณาจากความหมายข้างต้น กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนน้ำอ่าง ประกอบด้วย 2.1) การบ่งชี้ความรู้ แหล่งของความรู้ที่ชุมชนต้องการ มีอยู่ในตัวบุคคล คือ ช่างทอผ้า เป็นความรู้พื้นฐานที่ช่างทอผ้าทุกคนต้องมีและได้รับการสั่งสอนจากรุ่นสู่รุ่น เช่น วัตถุดิบในการทอผ้า การคัดเลือกและการซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า/วิธีการใช้งาน การปั่นหลอด การกรอผ้า การวน ลวดลายผ้า ฯลฯ 2.2) การแสวงหาความรู้ จากหลักการเรียนรู้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 77) ความว่าการนำเสนอด้วยวิธีการที่แปลกใหม่ โดยใช้วิธีที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์สูง จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากกว่าการนำเสนอด้วยวิธีธรรมดา จากหลักการนี้ช่างทอผ้าได้รับความรู้ใหม่จากการร่วมอบรม ศึกษาดูงานที่ อบต.น้ำอ่าง หรือพัฒนาการจังหวัดอุดรธานีจัดขึ้น การเรียนรู้ลักษณะนี้สามารถส่งเสริมให้ช่างทอผ้าเกิดความรู้ความเข้าใจการผลิตผ้าทอด้วยเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อสร้างสรรค์งานทอผ้าได้ 2.3) การจัดเก็บ

ความรู้อย่างเป็นระบบ การประมวล กลั่นกรองความรู้ และเข้าถึงความรู้ การจัดเก็บความรู้ของกลุ่มช่างทอผ้าใช้การทอดอย่างลายผ้าเก็บไว้ศึกษา ช่างทอท่านอื่นที่สนใจสามารถขอศึกษาลายผ้าที่เก็บไว้ได้ ส่วน อบต.น้ำอ่าวจัดเก็บความรู้ด้วยการรวบรวมลายผ้า วิธีการทอผ้าจากช่างทอเป็นหนังสือ ผู้ที่สนใจสามารถขอศึกษาลายผ้าได้ 2.4) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลุ่มช่างทอผ้า นำผลงานมาวิจารณ์ระหว่างกัน 2.5) การเรียนรู้เพื่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เช่น การนำความรู้การย้อมสีธรรมชาติมาย้อมเส้นฝ้ายเส้นไหมให้สีติดทนนานยิ่งขึ้น

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่ เพื่อป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือการลาออกจากงาน เป็นต้น (พรธิชา วิเชียรปัญญา, 2547, หน้า 41) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ชุมชนน้ำอ่าวจึงมีการถ่ายทอดความรู้โดยช่างทอผ้าจะถ่ายทอดความรู้ให้เยาวชนที่สนใจ อบต.น้ำอ่าว สนับสนุนด้วยการให้นักเรียนในโรงเรียนน้ำอ่าวมาเรียนวิธีการทอผ้า รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคคลที่สนใจสามารถเข้ามาเรียนรู้ ที่ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

สรุป

การจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีผ้าขึ้นน้ำอ่าว จังหวัดอุตรดิตถ์ มีจุดเริ่มต้นจากการที่ชุมชนใช้ความรู้การทอผ้าขึ้นเป็นรากฐานในการพัฒนาให้ประชาชนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้จากการขายผ้าทอ โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการความรู้ ด้วยการบ่งชี้ความรู้ อันเป็นความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล คือ ช่างทอผ้า

การแสวงหาความรู้ ช่างทอผ้าได้รับความรู้ใหม่จากการร่วมอบรม ศึกษา
งานที่ อบรม.น้ำอ่าง หรือพัฒนาการจังหวัดอุดรดิตรดิถจัดขึ้น การจัดเก็บความรู้
อย่างเป็นระบบ การประมวล กลั่นกรองความรู้ และเข้าถึงความรู้ กลุ่มช่าง
ทอผ้าจัดเก็บความรู้ด้วยการทอตัวอย่างลายผ้าเก็บไว้ศึกษา ส่วน อบรม.น้ำอ่าง
จัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบด้วยการสัมภาษณ์ช่างทอผ้าเพื่อรวบรวมความรู้
การทอผ้า รวบรวมลายผ้า วิธีการทอผ้าจากช่างทอเป็นหนังสือ รวมทั้งการ
จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งอ้างอิงของชุมชน รวมทั้งถ่ายทอดสู่คนรุ่น
ใหม่ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถขอศึกษาลายผ้าได้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กลุ่มช่างทอผ้า นำผลงานมาวิจารณ์ระหว่างกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้ง
การเรียนรู้เพื่อการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ เช่น การนำความรู้การย้อมสี
ธรรมชาติมาย้อมเส้นฝ้าย เส้นไหมให้สีติดทนนานยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- C. V. Good. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw-Hill.
- P. Meredith. (1973). *Learning, Remembering and Knowing*. London: English University Press.
- Tnews. (- - 2562). 77jowo.com. เข้าถึงได้จาก
<http://www.77jowo.com/contents/124849>:
<http://www.77jowo.com/contents/124849>
- UNESCO. (17 October 2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003*. เข้าถึงได้จาก
http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). *การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ชม ภูมิภาค. (2523). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2542). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์ปอร์ตเน็ต.
- ไพศาล หวังพานิช. (2526). *การวัดผลการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2559*. ม.ป.พ.: ม.ป.ท.

วันดี จินสวัสดิ์. (2540). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้าน ป่าไม้ท่ากะบาก อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิเชียร เกตุสิงห์. (2523). *หลักการสร้างและการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (- - 2562).

ich.culture.go.th. เข้าถึงได้จาก

<http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/traditional-craftmanship>

สนธยา พลศรี. (2533). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2559). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดล ขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน*. ม.ป.พ.: ม.ป.ท.

สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร. (14 กุมภาพันธ์ 2562).

การจัดการความรู้. เข้าถึงได้จาก

<https://researchex.mju.ac.th/km/index.php/blogkm/kman/6-kmanagement>

อรรณพ ปิณฑนโรวาท. (2554). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้เขียน

ดวงรักษ์ จันแดง

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

doungrakc@gmail.com